

Pimpelmees hakt zaaddozen van papaver open

Jan & Marian Hulscher

In onze moestuin slaan geregeld exemplaren van de slaapbol op, een papaversoort *Papaver somniferum*. Toen deze in juli begonnen af te rijpen, bleken veel zaaddozen aangepikt te zijn en een of meer gaten te vertonen (zie figuur 1). De daders bleken jonge Pimpelmezen te zijn. Ze klampen zich met de poten aan de stengel vast vlak onder de zaadbol en beginnen dan hierop te hakken. Helaas is het niet gelukt de vogels bij dit gedrag te fotograferen. We vroegen ons af waarom we alleen maar Pimpelmezen zagen die dit gedrag vertoonden en niet ook Koolmezen die eveneens aanwezig waren. Het antwoord is waarschijnlijk de specialiteit van Pimpelmezen. Onder de mezen hebben Pimpels relatief hoge en korte snavels, waardoor deze krachtig is en geschikt voor hak- en breekwerk. Zo is de verhouding tussen de hoogte en de lengte van de snavel vanaf de snavelbasis (culmen) bij de Pimpelmees 0,47 en bij de Koolmees 0,40, terwijl een Koolmees

met 20,0 gram bijna tweemaal zo zwaar is als een Pimpelmees (11,4 gram) (Perrins 1979). Dit verschil in hakvermogen vinden we ook terug in een verschil in habitatkeuze in de winter tussen beide soorten, namelijk rietlanden, waar Pimpelmezen dan algemeen zijn en Koolmezen veel minder, zoals vogelaars wel weten. Pimpelmezen exploiteren daar een rijke voedselbron in de vorm van allerlei insecten die in de holle rietstengels als larve overwinteren. Ze lokaliseren de bewoonde stengels waarschijnlijk op het gehoor door hierop te pikken en te luisteren naar het resonantiepatroon. Is de stengel bewoond, dan wordt deze geopend door hele repen van de stengelwand te scheuren, waarbij de larven bloot komen te liggen en worden opgegeten (Hulscher 1974). Waar het de Pimpelmezen bij onze papavers om te doen was hebben we niet kunnen vaststellen. Ging het hier ook om larven van insecten, of om het zaad van de plant zelf? De

Figuur 1. Door Pimpelmees opengehakte zaaddoos van papaver.

Figuur 2. Bovenaanzicht van een dwarsdoorsnede van een zaaddoos met de zaadmassa op de bodem van de hokjes en de centrale holte.

zaaddoos is door tussenschotten verdeeld in twaalf of meer hokjes die aan de binnenzijde in verbinding staan met een gemeenschap-pelijke holte. Het zaad aan de wanden van de tussenschotten verzamelt zich na rijping op de bodem van de hokjes en in de centrale holte als korrels in een suikerpot (zie figuur 2). Als de stengel door de wind bewogen wordt, kan het zaad door de poriën aan de top van elk hokje onder de stempelschijf (figuur 1) ontsnappen. Het zaad is eetbaar en wordt onder andere gebruikt als maanzaad om brood te garneren. De zaadproductie is overvloedig, duizend of meer zaden per vruchtdoos, maar deze zijn klein, ongeveer een halve millimeter per stuk. De diameter van de zaaddoos van figuur 2 bedraagt 30 mm, dus 15 mm tot het midden van de centrale holte. De lengte van de snavel bedraagt gemiddeld ruim 9 mm. We weten niet of een mees slechts één zaadje tegelijk kan oppikken of ook wel een bek vol. Misschien kan hij ook wel hangend aan de stengel door te schudden zaad vanuit het centrum in zijn geopende bek brengen. Vragen genoeg,

die roepen om verdere waarnemingen. Of zou het gehak toch om verborgen insectenlarven gaan? We moeten het antwoord schuldig blijven. Bij het opensnijden van een tiental intacte, niet opengehakte zaaddoosjes vonden wij geen insecten. Papavers bevatten ook melksap. Uit het melksap van de nog groene zaaddoosjes wordt opium gemaakt. Zouden Pimpelmezen al lang van dit geheim op de hoogte zijn?

Literatuur

Hulscher, J.B. 1974. *Pimpelmees eet de larven van de galmug Giraudiella inclusa uit holle rietstengels*. De Levende Natuur 77: 15-17.
Perrins, C.M. 1979. *British Tits*. Collins, London.

P.S. Dit artikeltje was nog geen dag geleden geschreven of ik kreeg de geïllustreerde kalender van Annebet Stam, 'Elk jaar weer', onder ogen met daarop onder 18 augustus een aangepikte zaaddoos van onze papaver met als bijschrift: "slimme mezen pikken de papaverbollen van anderen leeg". Zo zie je maar weer, alles is al eens gezien.

HET KLEINE REISCOLLECTIEF

kleinschalig verantwoord vertrouwd

Vogelreizen 2011

Polen , Biebrza en Bialowieza	29-4	6-5	13-5
Hongarije , Bükk-Tisza-Hortobágy			22-4
Roemenië-Hongarije , Donaudelta en Kis-Balaton			22-4
Kirgizië , Issyk-Kul en Son-Kul			10-6
Zweden , Falsterbo			11-9
Hongarije , Kraanvogelspektakel			15-10

Natuur-, Wandel- en Kanoreizen

Polen , natuurwandelreis Noordoost Polen	6-5	5-8
Polen , kanoreis Czarna Hancza		13-5
Polen , wandelkanoreis Biebrza en Bialowieza	28-5	15-7

ook voor individuele reizen, dag-excursies en maatwerk

info@hkrc.nl

www.hkrc.nl

085-7853820